

ART STUDIO

Arkadiusz Maciej

PRACOWNIA KONSERWACJI DZIEŁ SZTUKI

OSOLOWICKA 97, 51-004 WROCLAW

KAPELANKA 24C, 30-347 KRAKOW

arekmaciej@wp.pl

tel: 608326724

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

OBIEKT: OŁTARZ GŁÓWNY Z 1780 R.

ZLECENIODAWCA: PARAFIA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARI PANNY W
WIERZCHOWICACH

ADRES OBIEKTU: KOŚCIÓŁ PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARI PANNY
UL. KOŚCIELNA 21, 56-320 KROŚNICE/WIERZCHOWICE

NR. REJ. ZABYTKU B/1879/1-42

ART STUDIO Arkadiusz Maciej

PRACOWNIA KONSERWACJI DZIEŁ SZTUKI

pracownia: ul. Kolobrzaska 23, 42-200 Częstochowa

pracownia: ul. Kapelanka 24/C, 30-347 Kraków

tel. 0608 326 724, e-mail: arekmaciej@wp.pl

NIP: 5732226255, REGON: 241761123

Opracował: Mgr Konserwacji Dzieł Sztuki

Arkadiusz Maciej, nr dyplomu 6010

Wrocław 12.10.2021r.

DZIEŁO KONSERWATORSKIE I DOKUMENTACJA CHRONIONE PRAWEM AUTORSKIM

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
we Wrocławiu

zał. nr¹ do pisma, postanowienia, decyzji

nr 308/2021 z dnia 24.10.2021r.

SPIS TREŚCI

I. DANE INWENTARYZACYJNE OBIEKTU.....	str. 3
II. OPIS OBIEKTU.....	str. 4
III. HISTORIA OBIEKTU.....	str. 5
IV. STAN ZACHOWANIA	
A. WARUNKI PRZECHOWYWANIA.....	str. 6
B. PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ.....	str. 6
C. STAN ZACHOWANIA POSZCZEGÓLNYCH ELEMENTÓW OŁTARZA	
C.1. ARCHITEKTURA OŁTARZA.....	str. 6
C.2. ELEMENTY ZŁOCONE.....	str. 7
C.3. RZEŻBY.....	str. 8
C.4. ELEMENTY METALOWE: ZASUWY, UCHWYTY.....	str. 9
V. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH	
A. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA.....	str. 9
A.1. STRUKTURA, RZEŻBY.....	str. 10
A.2. ZŁOCENIA.....	str. 10
B. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE.....	str. 10
B.1. ELEMENTY SZAFY OŁTARZOWEJ, RZEŻB.....	str. 11
B.2. ZŁOCENIA.....	str. 13
B.3. ELEMENTY METALOWE: ZASUWY, UCHWYTY.....	str. 14
VI. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.....	str. 14

I. DANE INWENTARYZACYJNE OBIEKTU

RODZAJ	Ołtarz drewniany, polichromowany, złożony
TYTUŁ	Ołtarz główny
TECHNIKA WYKONANIA	konstrukcja: drewno lakierowane ze złoceniami i srebrzeniami rzeźby i elementy dekoracji rzeźbiarskiej: drewno polichromowane ze złoceniami i srebrzeniami rzeźba MB: wykonana z kamienna (?), polichromowana
AUTOR	warsztat śląski (?)
SYGNATURA	nie
INSKRYPCJE	nie
DATOWANIE	Ołtarz 1780 r.; rzeźba MB
WYMIARY	szafa ołtarzowa: 910/450/150 cm (wys/szer/gł)
MIEJSCOWOŚĆ	Wierzchowice, woj. śląskie
MIEJSCE PRZECHOWYWANIA	Prezbiterium, Kościół pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny, ul Kościelna 21, Wierzchowice
WŁAŚCICIEL/UŻYTKOWNIK	Parafia pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Wierzchowicach
WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE	tak
WCZEŚNIEJSZE DOKUMENTACJE	nie
NR. REJESTRU ZABYTKÓW:	B/1879/1-42

II. OPIS OBIEKTU

Ołtarz główny, typu ambonowego, powstał w 1780 r. w stylu barkowym¹.

Ołtarz jest architektoniczny, jednokondygnacyjny ze zwieńczeniem, dekorowany snycerką ornamentalną oraz rzeźbą figuralną. Nastawa osadzona jest na wysokiej, rozbudowanej, trójdzielnej strefie cokołowej rozdzielonej profilowaniami. W centrum ołtarza znajduje się rzeźba z przedstawieniem Matki Bożej.

Płaszczyzna ołtarza po bokach obrazu formowana jest pionowymi, łamanymi lizenami i flankowana głębokimi uskokami z kolumnami o głowicach kompozytowych. Kolumny wspierają gładkie belkowanie i wydatny, profilowany, łamany gzyms, który przerwany jest nad częścią centralną ołtarza. Zwieńczenie ołtarza jest w formie rozbudowanej ażurowej kompozycji rzeźbiarskiej na planie trójkąta, którego górne ramionach uformowanych są z szerokich odcinków zawijanej na końcach, karbowanej wstęgi. W centrum znajduje się „Oko Opatrzności” w promienistej glorii otoczone wieńcem z obłoków przeplatanych skrzydłatymi główkami anielskimi.

Spoza obłoków wychodzą promienie glorii. Poniżej zwieńczenia wysunięty jest przed lico ołtarza baldachim obwiedziony wydatnym profilowanym gzymsem, natomiast poniżej znajduje się fryz z ornamentem roślinno - kwiatowym i zwisającym ornamentem lambrekinowym. W podniebiu w postaci rzeźbionej gołębicy z rozpostartymi skrzydłami w promienistej glorii widnieje symbol Ducha Świętego.

W przedniej części baldachimu znajduje się ażurowy ornament wstęgowy ceowy, który spleciony jest z ornamentem roślinnym.

Na gzymsie po bokach zwieńczenia znajdują się dwa esowate spływy wolutowe z rzeźbami kłęczących aniołów. W strefie cokołowej ołtarza umieszczono od frontu dwie rzeźbione konsole zakończone wolutowo ze stojącymi rzeźbami: od południa Personifikacja Rozumu, od północy Personifikacja Mądrości. Na konsolach widnieje płaskorzeźbiony ornament m.in. rocaille, wstęgowy ceowy i roślinny.

W środkowej i górnej części ołtarza znajdują się niewielkie płaskorzeźbione ornamenty złożone z motywów kwiatowo - roślinnych i wstęgowych.

Ołtarz polichromowany jest w kolorze białym i jasnobieżowym, natomiast ornamenty i rzeźby są złocone.

Za ołtarzem zachował się na wysokości około 3 metrów drewniany pomost z balustradą łączący pierwotnie zakrytą z amboną w ołtarzu.

¹ Informacje na podstawie karty zabytku, Woj. Urząd Kons. Zabytków we Wrocławiu.

III. HISTORIA OBIEKTU

Parafię ewangelicką w Wierzchowicach erygowano 3 maja 1754 r. w związku ze sprowadzeniem tu przez hrabiego Christiana Heinricha von Reichenbacha 20 rodzin osadników z Wirtembergii. Z fundacji hrabiego wzniesiono także w latach 1769-1773 kościół pw. Friedrichs-Zion, ob. rzym.-kat. pw. Narodzenia NMP, na miejscu wcześniejszego domu modlitwy z 1755 r., który rozebrano w 1769 roku. Kamień węgielny pod nową świątynię położono 29 września 1770 roku. Fundamenty i dolną część wieży wykonał w 1770 r. milicki mistrz murarski Ernst Ferdinand Klose, budowę całości ukończono 1 lipca 1773 roku. Pierwsze uroczyste nabożeństwo odprawiono 21 listopada 1773 roku. Prace nad rokokowym wystrojem wnętrza prowadzono do 1781 roku. Kościół wyposażono w ołtarz ambonowy (fundacja drugiej żony Christiana Heinricha von Reichenbacha) oraz w zegar i dwa dzwony (fundacja Heinricha Wilhelma von Reichenbach-Neuschloss, syna hrabiego Christiana Heinricha von Reichenbacha). W 1773 r. Kristian Wilhelm Scheffler Młodszy z Brzegu wykonał organy, złożone z sekcji głównej i pozytywu (niezachowane). Wystrój świątyni znacznie wzbogacono w 1819 r. dzięki testamentowemu zapisowi Heinricha Wilhelma von Reichenbach-Neuschloss, (zm. 1819 r.). Po bezpotomnej śmierci właściciela dóbr patronat nad kościołem sprawował bratanek jego żony, Hans Heinrich X von Hochberg, pan na Książu, późniejszy książę pszczyński. Z jego fundacji kościół został odnowiony i ponownie wyposażony w 1855 r. - w stulecie powstania pierwszego domu modlitwy. Świątynia była remontowana w 1853, 1893, 1899, 1904, 1933 (o czym świadczą napisy umieszczone na wierzy w partii poddasza), 1934, 1965 i 1999 roku.

Jak wspomniano powyżej, ołtarz główny powstał w czasie wykonania wystroju rokokowego kościoła około 1780 r. stanowiąc jeden z ważniejszych elementów wyposażenia kościoła. Do czasów współczesnych został poddawany różnym pracom zarówno konserwatorskim jak i restauratorskim. Zabiegi dotyczyły przede wszystkim przeobrażeń estetycznych w wyniku których: przemalowano ołtarz na obecny kolor kremowo-piaskowy, wykonano przeźłocenia szlagmetalem w technice mikstionowej, przeniesiono ambonę do nawy kościoła, w miejsce której umieszczono obraz z wizerunkiem Matki Bożej (obecnie zamiast obrazu umieszczono rzeźbę MB), wykonano nową męsę.

W trakcie przeobrażeń estetycznych ołtarz został poddany również pracom technicznym polegającym m.in na napraw pęknięć drewna, uzupełnieniu ubytków zaprawy, zasłonięto deskami tył ołtarza.

IV. STAN ZACHOWANIA

A. WARUNKI PRZECIWOCHOWYWANIA

W kościele obecnie panują stabilne warunki wilgotnościowe w kościele oprócz dobowych skoków związanych z ceremoniami religijnymi. Wnętrze kościoła również nie jest ogrzewane zimą przez co zmiany wilgotnościowe nie są gwałtowne.

Mury oraz tynki nie wykazują śladów zasolenia, ani również nie są zgrzybiałe.

B. PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Na stan zachowania obiektu złożyły się następujące czynniki:

- **biologiczne** – działanie drewnojadów spowodowało całkowitą degradację: struktury drewna, konstrukcji ołtarza, aplikacji rzeźbiarskich i rzeźb
- **mechaniczne** – powodujące uszkodzenia elementów przestrzennych oraz przetarcia warstwy malarskiej i złocień
- **fizyczne** – naturalna praca drewna, duże zmiany wilgotnościowe oraz starzenie się materiału spowodowało powstawanie szczelin, odspojenia warstwy zaprawy
- **zmiana estetyki** – na skutek wielu przebytych prac konserwatorskich, obiekt w całości przemalowywano, zacierając pierwotny wygląd, przeniesiono ambonę do nawy kościoła. Prace te miały duży wpływ na przekształcenie plastyczno-estetyczne obiektu.

C. STAN ZACHOWANIA POSZCZEGÓLNYCH ELEMENTÓW OŁTARZA

Ogólny stan zachowania określa się jako bardzo zły. Wynika on w głównej mierze ze stanu zachowania struktury elementów drewnianych, które w wyniku działania szkodników drewna jak i zmian wilgotnościowych spowodowały, osłabienie w znacznym stopniu struktury drewna, ja i zniekształcenia i wypaczenia drewna.

Obecny wyraz artystyczny ołtarza wynika z wcześniejszych prac renowacyjnych, podczas których została przeniesiona ambona do nawy kościoła, w miejsce której umieszczono najpierw obraz MB, obecnie rzeźbę z jej przedstawieniem. Ołtarz został również przemalowany, zarówno jego struktura jak i figury rzeźb; jednocześnie pociemniałe i zabrudzone złocenia miejscami zostały przezłoczone w technice mikstionowej.

C.1. ARCHITEKTURA OŁTARZA

Drewno:

- Drewno jest zainfekowane szkodnikami drewna, które powodują osłabienie struktury drewna. Działanie szkodników widoczne jest zarówno w części konstrukcyjnej ołtarza jak i elementach dekoracyjnych i połączonych. Mączka drewniana wysypuje się nie tylko z otworów, ale też z każdego uszkodzenia powierzchni, które potraktowano jako odkrywki. Określenie pełnego zakresu zniszczenia konstrukcji i elementów dekoracyjnych przez larwy będzie możliwy dopiero podczas prac konserwatorskich, jednak już teraz z całą pewnością można stwierdzić, że zarówno konstrukcja ołtarza jak i elementy dekoracyjne są zagrożone, a planowane prace konserwatorskie będą miały przede wszystkim charakter interwencyjny.
- Występują rozklejenia i pęknięcia drewna spowodowane nadmierną pracą drewna.
- Niektóre elementy dekoracyjne są połamane, czasami niekompletne.
- Widoczne liczne uszkodzenia drewna od strony licowej, spowodowane m.in. mocowaniem elementów przy pomocy gwoździ
- Tył ołtarza został zasłonięty deskami, które zostały pomalowane farbą olejną. One również są zainfekowane szkodnikami drewna, jednocześnie uniemożliwiają określenie stanu zachowania elementów drewnianych od środka.

Polichromia:

- Przez lata nie była poddawana zabiegom konserwatorskim, dlatego jest silnie zabrudzona
- Znaczna część powierzchni architektury ołtarza została przemalowana (farba olejna ?) w trakcie poprzednich ingerencji renowatorskich.
- Rodzaj farby, albo zła technika wykonania przemalowania spowodowała, że farba na całej strukturze ołtarza łuszczy w postaci dużych podniesionych łusek, miejscami wykruszając się.
- We wszystkich miejscach gdzie drewno się rozstało, zwłaszcza na ich łączeniu, pojawiły się pęknięcia, które przeniosły się jednocześnie na warstwę malarską.

C.2. ELEMENTY ZŁOZONE

Drewno:

- Na wszystkich elementach widoczne są liczne okrągłe otwory po drewno jadach. Drewno w

wielu miejscach, jest mocno zdegradowane, połamane, w partiach snycerki z licznymi ubytkami. W paru miejscach brakuje ułamanych elementów zwłaszcza w zwieńczeniu przedstawień.

- Miejsca, gdzie drewno jest odsłonięte oraz odwrocia aplikacji są mocno zabrudzone i zakurzone.
- Niektóre elementy są połamane, miejscami rozklejone

Warstwy złocień:

- Na całej powierzchni są silnie zakurzone i zabrudzone. W zagłębieniach oraz w zagięciach, kurz nagromadził się w bardzo grubej warstwie, wnikając głęboko w porowatą strukturę złocień.
- Listwy oraz wałki są mocno zniszczone poprzez mechaniczne tarcia.
- Na powierzchni złota widoczne są liczne spękania, często o miseczkowato podniesionych łuskach. W wielu miejscach widoczne są ubytki złota, które odpadło wraz z gruntem.
- Podczas poprzednich prac restauratorskich, przetarcia oryginału miejscami uzupełniono flekami ze szlagmetalpu położonego w technice mikstionowej (?), oraz tzw. złotolem.

C.3. RZEŻBY

Drewno:

- Na rzeźbach widoczne są liczne okrągłe otwory po szkodnikach drewna. Drewno w wielu miejscach, szczególnie z tyłu, jest mocno zdegradowane i wymaga impregnacji. Najbardziej zaatakowane biologicznie drewno to odrzeniowe partie wielkich figur, i przede wszystkim drobne aplikacje snycerskie, które dosłownie trzymają się na kleju i zaprawie. W paru miejscach drewno osypało się i powstały ubytki. w innych podłoże drewniane mocno się ugina, co świadczy o silnej degradacji celulozy.
- Ponadto drewno jest rozeschnięte, na warstwach wykończeniowych widoczne są liczne spękania oraz przesunięcia klejonego drewna. W kilku miejscach widoczne są drobne ubytki drewna oraz dziury wylotowe.

Polichromia:

- Malowane karnacje są na całej powierzchni przede wszystkim mocno zabrudzone.
- Warstwa zaprawy jest miejscami odspojona od podłoża, w skrajnych przypadkach osypuje

się.

- Podczas poprzednich prac restauratorskich przemalowano w całości karnacje postaci

Warstwy złocen:

- Oryginalne warstwy złocen są zniszczone, głównie poprzez uszkodzenia mechaniczne tj. przetarcia i przemycia, a także silnie zakurzone. W zagłębieniach fałd oraz w zagięciach, kurz nagromadził się w bardzo grubej warstwie, wnikać głęboko w porowatą strukturę złocen. Jego przyczepność do złota jest niezwykle mocna, co może prowadzić do trudności z oddzieleniem go od warstw oryginalnych.
- Na powierzchni złota widoczne są liczne spękania, często o miseczkowato podniesionych łuskach. W wielu miejscach widoczne są ubytki złota, które odpadło wraz z gruntem.
- W przypadku rekonstruowanych rzeźb przełożono szaty postaci miejscowo lub w całości szlagmetalem w technice mikstionowej (?)

C.4. ELEMENTY METALOWE: ZASUWY, UCHWYTY

- silnie zabrudzone, miejscami skorodowane
- mechanizm otwierania nie działa właściwie

V. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

A. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA

Celem prac konserwatorskich przy głównym ołtarzu jest przeprowadzenie pełnej konserwacji technicznej i estetycznej ołtarza.

Prace powinny być rozpocząć od pełnego rozpoznania kolorystyki, które to poprzez wykonanie badań stratygraficznych oraz fizyko-chemicznych. Pozwolą one określić jaką była budowa technologiczna, pierwotna kolorystyka oraz przedstawić szczegółowe postępowanie konserwatorskie. Zakłada się powrót do pierwotnej kolorystyki, gdyż obecne przemalowanie wykazuje niską wartość artystyczną oraz w znacznym stopniu łuszczy się.

Nie planuje się ze względów teologicznych na umieszczenie powtórnie ambony w ołtarzu (w miejscu rzeźby Matki Bożej) mimo że pierwotnie stanowiła ona integralną część ołtarza.

A.1. STRUKTURA, RZEŻBY

Struktura ołtarza jest znacząco osłabiona w wyniku działania szkodników drewna przez co konieczne się wydaje przeprowadzenie demontażu ołtarza i przewiezienie do pracowni konserwatorskiej w celu przeprowadzenia pełnej konserwacji.

Konserwacja techniczna polegać będzie na wykonaniu dezynsekcji drewna, wzmocnieniu strukturalnemu poprzez wykonanie jego impregnacji, oraz naprawa połączeń, uzupełnieniu ubytków struktury drewna. Prace te powinny zostać poprzedzone oczyszczeniem odwrocia desek z zabrudzeń oraz farby olejnej

Planuje się wykonanie rekonstrukcji brakujących elementów m.in. elementów snycerki.

Konserwacja estetyczna związana będzie z usunięciem wtórnych nawarstwień w celu wyeksponowania pierwotnej warstwy malarskiej. W zależności od stopnia zachowania konieczne będzie wykonanie jej rekonstrukcji: w partiach dobrze zachowanych poprzez zastosowanie punktowania, oraz w partiach ze znacznymi ubytkami metodą – naśladowczo.

Deski zasłaniające tył ołtarza również zostaną poddane konserwacji podobnie jak struktura ołtarza, aby ponownie zostać zamontowane w tych samych miejscach.

A.2. ZŁOCENIA

W pierwszym etapie zachowane złocenia planuje się oczyścić i przeprowadzić ich konserwację. Rekonstrukcje złocen zostaną wykonane w niezbędnym zakresie. Złocenia zostaną wykonane złotem płatkowym i scalone z oryginalnymi złoceniami. Drobne ubytki i przetarcia zostaną wykonane złotem w proszku. Przy złoceniu (od nowa i przy uzupełnianiu ubytków) zostanie zastosowana oryginalna, stara technologia tzn. zarówno maty jak i polery zostaną wykonane złotem płatkowym (lub odpowiednio złotem w proszku) na żółtych i czerwonych pulmentach w technice klejowej.

Kolor pulmentu oraz złota zostanie dobrany odpowiednio do oryginału. W końcowym etapie złoto w razie konieczności zostanie scalone kolorystycznie.

B. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE

Problemy konserwatorskie zarówno szafy ołtarzowej jak i rzeźb są zbliżone (wynika to z faktu wykonania ich z tego samego materiału tj drewna, oraz w tej samej technologii), dlatego postępowanie konserwatorskie będzie dotyczyło wszystkich wymienionych elementów łącznie.

B.1. ELEMENTY SZAFY OŁTARZOWEJ, RZEŹB

1. **Wstępnie i interwencyjne zabezpieczenie odpajającej się warstwy polichromii** przy pomocy bibułki japońskiej i kleju króliczego 5-7%, elementy złożone np. przy pomocy Beva 371
2. **Wstępnie oczyszczenie** obiektu z kurzu przy pomocy miękkich pędzli, odkurzacza.
3. **Przeprowadzenie demontażu** ołtarza i przewiezenie do pracowni konserwatorskiej.
4. **Wykonanie badań** pokazujących układ stratygraficzny warstw (powołanie komisji konserwatorskiej dla ustalenia postępowania).
5. **Usunięcie zabezpieczeń z bibułki japońskiej i podklejenie spęcherzeń** oraz łuszczącej się warstwy polichromii i pozłoty. Metoda i rodzaj materiału zostanie dobrana na podstawie wcześniej wykonanych testów. Dopuszcza się zastosowanie kleju naturalnego (króliczy, skórny, karuk), Klucel, ewentualnie żywicy syntetycznej np. Primal AC 33
6. **Oczyszczenie odwrocia z zabrudzeń** (np. przy pomocy metalowej waty zwilżonej wodą) oraz **przemaalowań** (np. Remosol 300)
7. **Wykonanie dezynfekcji** obiektu z zastosowaniem np. Lihenicydy w alkoholu
8. **Przeprowadzenie dezynsekcji** - trucia drewnianych elementów (Hylotox Q lub Xirein - w wypadku obiektów, które nie będą miały zapewnianego odpowiedniego wietrzenia) poprzez nasączanie, natrysk lub w miarę możliwości zanurzenie - kąpiel (zależnie od wielkości elementu). Obiekty po zabiegu zostaną szczelnie owinięte folią w celu wytworzenia komory gazowej pozwalającej na wzmocnienie skuteczności trucia w partiach głębszych i trudno dostępnych. zabieg trucia zostanie w miarę możliwości przeprowadzony na wiosnę
9. **Usunięcie zabrudzeń**. Metoda zostanie wybrana na podstawie przeprowadzonych testów (np. Condradt 2000, Vulpex)
10. **Usunięcie wtórnych nawarstwień** (brud, wadliwe kity, rekonstrukcje, przemaalowania) z powierzchni polichromowanych. Sposób i metoda usuwania przemaalowań zostanie ustalona na podstawie prób, w których pod uwagę zostaną wzięte preparaty i odczynniki chemiczne (dwumetyloformamid, etanol, terpentyna, amoniak, Skansol, Remosol 300 lub inne preparaty do usuwania powłok olejnych) oraz sposoby mechaniczne (np. skalpele).
11. **Wykonanie impregnacji strukturalnej** np. roztworem żywicy akrylowej np. Paraloid B-72, Hekol I-50% w rozpuszczalnikach organicznych, powierzchniowo lub poprzez kąpiel. Procentowość impregnatu zostanie zastosowana w zależności od stanu zachowania drewna od 10 do 15%. Przy doborze składu rozpuszczalników zostanie również wzięty pod uwagę czas, na jaki impregnowane elementy będą mogły być pozostawione w celu odparowania

rozpuszczalnika. Proces odparowania impregnatu zostanie spowolniony poprzez szczelne owinięcie obiektów folią, co pozwoli na uniknięcie procesu migracji impregnatu do powierzchni impregnowanych obiektów. W miarę potrzeby pod komory foliowe zostanie wprowadzona benzyna w celu dodatkowego spowolnienia odparowania rozpuszczalnika. W przypadku elementów polichromii wrażliwej na użyte rozpuszczalniki możliwe jest zastosowanie żywicy Plexygum w sensolu (~20%).

12. **Ewentualna wymiana spróchniałych elementów konstrukcyjnych.** Do wymiany zostanie zastosowane właściwie sezonowane drewno odpowiedniego gatunku (takie jak oryginalne lub zastępczo modrzewiowe odporne na owadzie szkodniki). Do sklejania zostanie użyty klej glutynowy, na łączeniach konstrukcyjnych elastyczny klej syntetyczny np. Ponal, Rakoll, klej poliuretanowy.
13. **Sklejenie poluzowanych elementów konstrukcji** (klej skórny lub syntetyczny (np. Ponal) wzmocniony drewnianymi kołkami, nierdzewnymi wkrętami, nierdzewnymi kątownikami).
14. **Uzupełnienie ubytków drewna, snycerki** - flekowanie, dorzeźbienie, rekonstrukcje. Nowe elementy konstrukcji i snycerki, rekonstrukcje oraz fleki zostaną wykonane w odpowiednio sezonowanym i dobranym gatunkowo drewnie. Najprawdopodobniej będzie to drewno lipowe. W większe szczeliny zostaną wstawione drewniane fleki lub wypełnione żywicą dwuskładnikową Axon. Drobne ubytki drewna zostaną uzupełnione kitem trocinowym na bazie klejów syntetycznych.
15. **Wklejenie** na łączeniach desek, elementów konstrukcyjnych, gzymsów i ornamentów pasów płótna (klej skórny lub syntetyczny)
16. **Wykonanie rekonstrukcji brakujących elementów rzeźbiarskich**
17. **Uzupełnienie ubytków gruntów.** Położenie i opracowanie gruntów klejowo-kredowych. Grunty zostaną wykonane na bazie kleju króliczego oraz kredy pozłotniczej. Drobne ubytki w strukturze ołtarza mogą zostać uzupełnione kitem akrylowym do drewna np. firmy Beckers
18. **Izolacja kitów szelakiem.**
19. **Położenie werniksu retuszerskiego na polichromii** - werniks ketonowy.
20. **Uzupełnienie ubytków polichromii** - scalenie kolorystyczne /farby żywiczne lub suche pigmenty + syntetyczny werniks retuszerski Restaurow firmy Maimmeri na bazie syntetycznej żywicy ketonowej odpornej na żółknięcie i ciemnienie/. Scalenie zostanie wykonane naśladowczo do oryginału z użyciem znaków graficznych (kropki) lub rozwibrowanej plami scalającej. W przypadku struktury ołtarza technika oraz technologia uzupełnień zostanie ustalona na komisji konserwatorskiej (dopuszcza się zastosowanie m.in.

farb alkidowych, akrylowych)

21. **Werniksowanie końcowe polichromii** – werniks ketonowy satynowy lub matowy

22. **Zamontowanie ołtarza** w kościele

B.2. ZŁOCENIA

Partie zachowane i konserwowane:

1. Dobrze zachowane partie złocen zostaną **odczyszczone** acetonem. W wypadku cięższych zabrudzeń mieszaniną acetonu, terpentyny oraz detergentu.
2. **Doczyszczanie i wstępne spolerowanie złocen** zostanie wykonane świeżym chlebem.
3. Spolerowanie agatem zmatowionych, polerowanych partii złocen.
4. **Usunięcie wtórnych przezłocen** wykonanych w technice mikstionowej szlagmetalem. Metoda zostanie wybrana na podstawie wykonanych testów. Możliwe jest zastosowanie m.in acetonu, Scansolu, dimetyloformamidu.
5. **Uzupełnienie ubytków gruntów** /grunt klejowo – kredowy/. Na miejsca zatłuszczonych lub z dobrze zachowanym gruntem możliwe jest położenie poligruntu.
6. **Uzupełnienie ubytków pulmentów**. Pulment zostanie dobrany kolorystycznie do oryginalnego: w partiach polerowanych - czerwony; w partiach matowych - żółty.
7. **Uzupełnienie ubytków złocen**. Większe ubytki głównie w partiach polerowanych zostaną uzupełnione złotem płatkowym o odpowiedniej tonacji barwnej. Mniejsze ubytki oraz większość ubytków w partiach matowych zostaną uzupełnione złotem proszkowym.
8. **Uzupełnienie srebrzeń** srebrem strąconym.
9. **Zabezpieczenie srebrzeń** Zaponem, ewentualnie szelakiem.
10. **Wszystkie uzupełnienia (głównie te wykonane płatkami)** zostaną **scalone ze złoceniami oryginalnymi**. (rozwibrowanie brzegów i łączeń, postarzanie, przetarcia w razie potrzeby patynowanie)

Partie rekonstruowane :

Zakres prac po wykonaniu gruntów

1. **Wyłożenie leszu oraz pulmentów** żółtych i czerwonych (sklejonych tradycyjnie klejem króliczym). Pulmenty zostaną dobrane kolorystycznie do koloru oryginalnych pulmentów.
2. **Wyłożenie złota** (lub odpowiednio srebra) i agatowanie partii polerowanych.
3. W razie potrzeby **scalenie nowych - rekonstruowanych złocen ze starymi** poprzez

przetarcia lub patynowanie

4. **Zabezpieczenie** klejem glutynowym partii matowych.
5. **Zabezpieczenie** nitrocelulozą złoceń w dolnej części obiektu w celu ochrony przed przetarciem? (zależnie od decyzji komisji; zalecane ze względu na duże ryzyko nie świadomego zniszczenia).

B.3. ELEMENTY METALOWE: ZASUWY, UCHWYTY

1. **Demontaż** elementów z drzwiami
2. **Oczyszczenie** elementów z zabrudzeń
3. **Usunięcie** ognisk rdzy, niewłaściwych uzupełnień
4. **Poprawa** mechanizmu otwierania
5. **Zabezpieczenie** elementów przed korozją poprzez pomalowanie czarna farbą

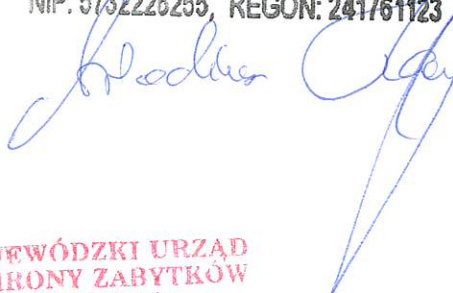
Każdy etap prac konserwatorskich będzie dokumentowany szczegółowo fotograficznie.

Końcowym etapem prac będzie wykonanie dokumentacji konserwatorskiej.

Materiały użyte do konserwacji będą najlepszej jakości.

VI. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

ART STUDIO Arkadiusz Maciej
PRACOWNIA KONSERWACJI DZIEŁ SZTUKI
pracownia: ul. Kołobrzeska 23, 42-200 Częstochowa
pracownia: ul. Kapelanka 24/C, 30-347 Kraków
tel. 0608 326 724, e-mail: arekmaciej@wp.pl
NIP: 5732226255, REGON: 241761123

**WOJEWÓDZKI URZĄD
OCHRONY ZABYTKÓW**
we Wrocławiu

**OŁTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.1. Stan przed konserwacją – widok ogólny na wnętrze kościoła.

**OŁTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

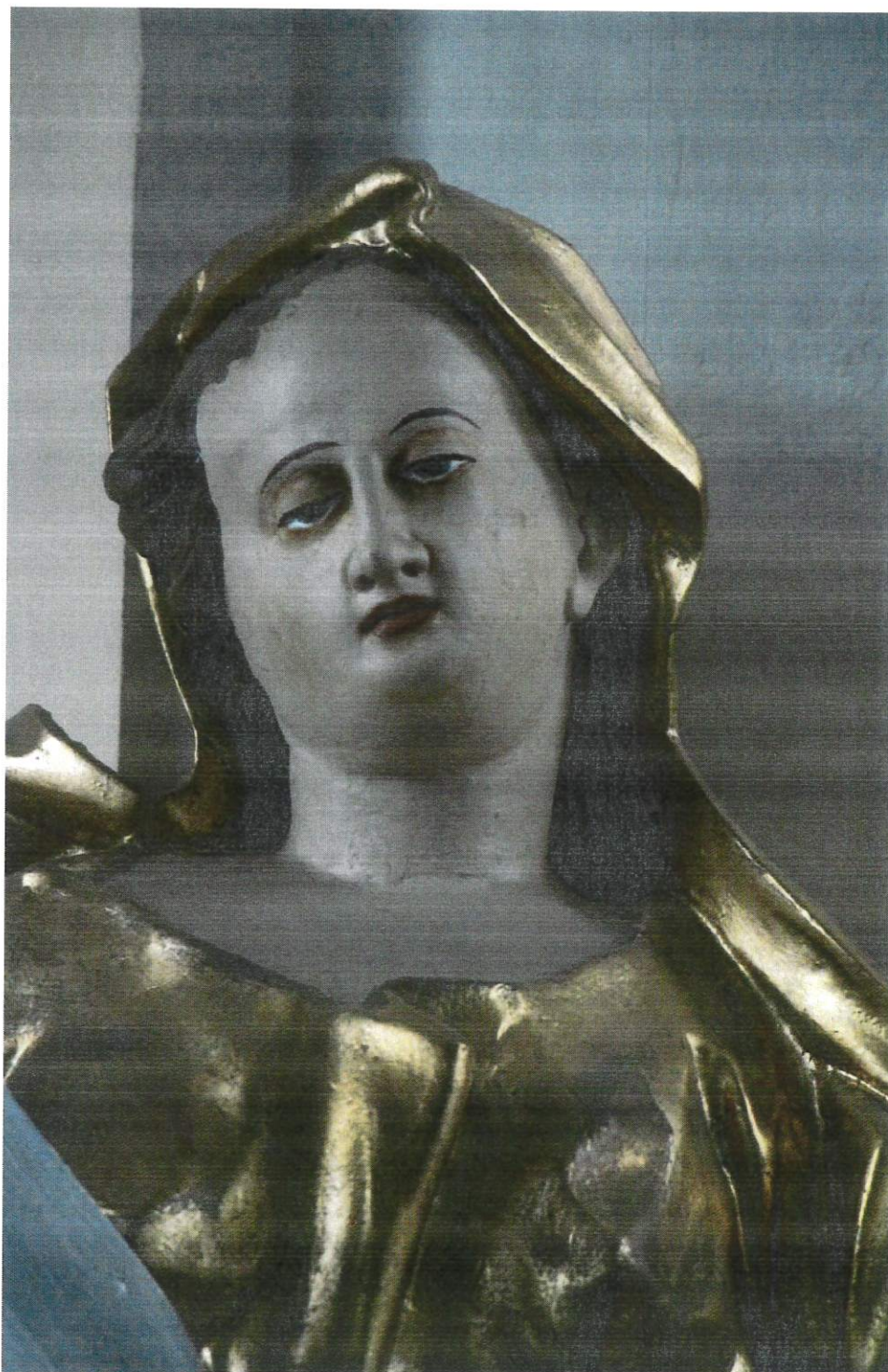
Fot.2 Stan przed konserwacją.

**OŁTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.3. Stan przed konserwacją.

**OŁTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.4. Stan przed konserwacją.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.5. Stan przed konserwacją.

**OŁTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.6. Stan przed konserwacją.

**OŁTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.7. Stan przed konserwacją.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.8. Stan przed konserwacją.

**OŁTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.9. Stan przed konserwacją.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.10. Stan przed konserwacją.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.11. Stan przed konserwacją.

**OŁTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

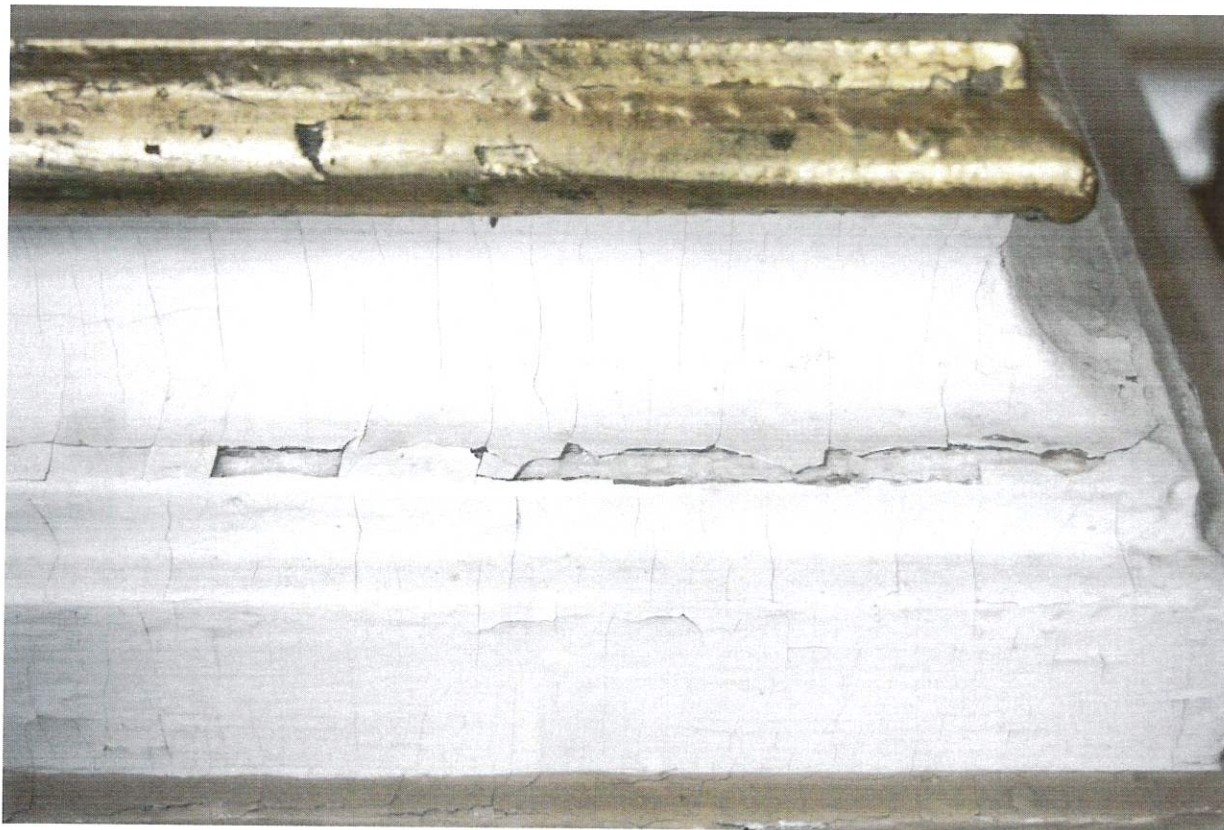
Fot.12. Stan przed konserwacją.

**OŁTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARIII
W WIERZCHOWICACH**

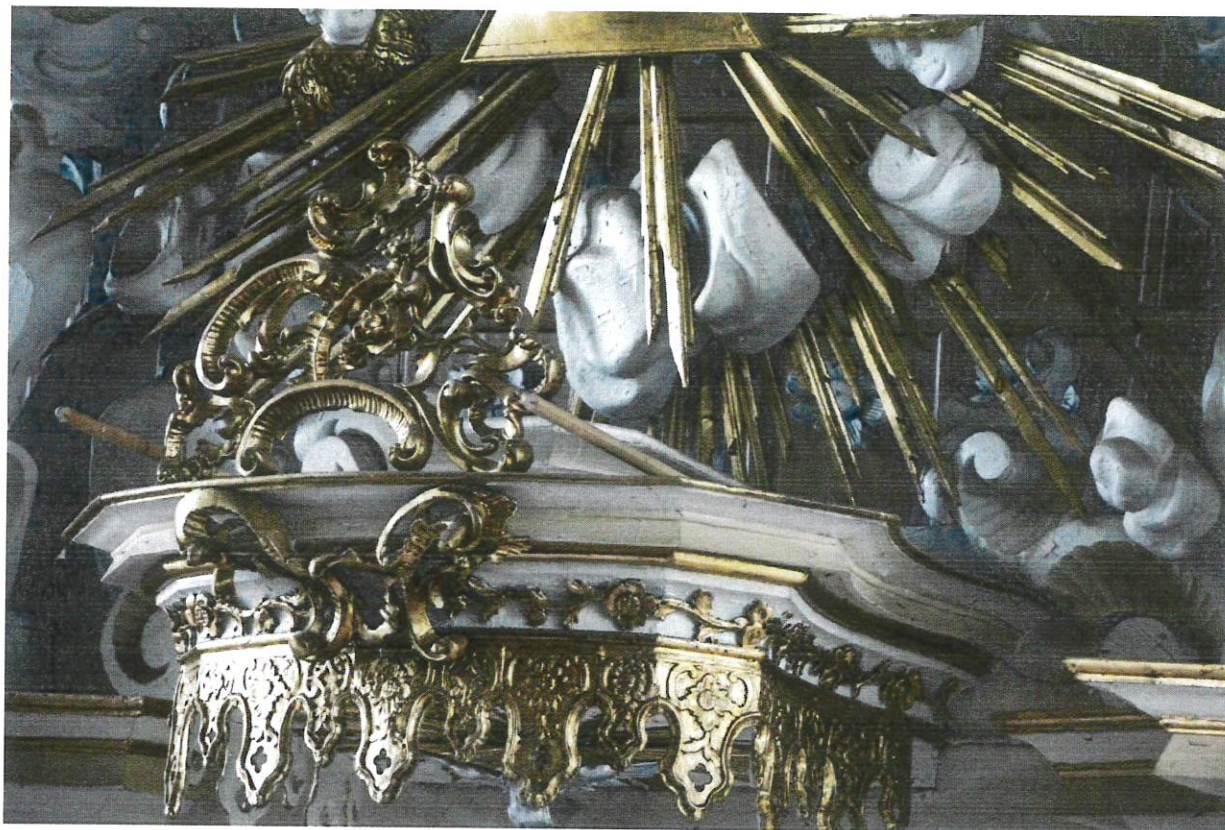
Fot.13. Stan przed konserwacją.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

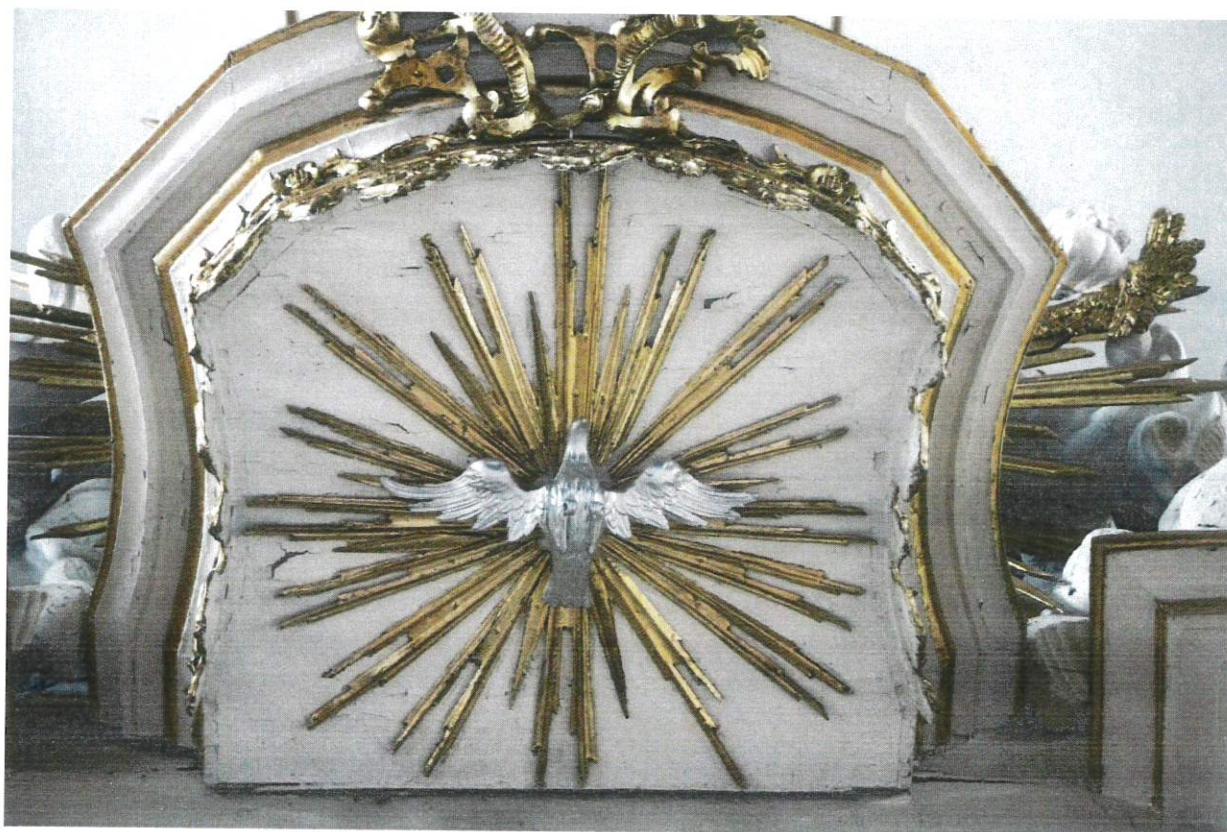
Fot.14. Stan przed konserwacją.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.15. Stan przed konserwacją.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.16. Stan przed konserwacją.

**OŁTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.17. Stan przed konserwacją.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

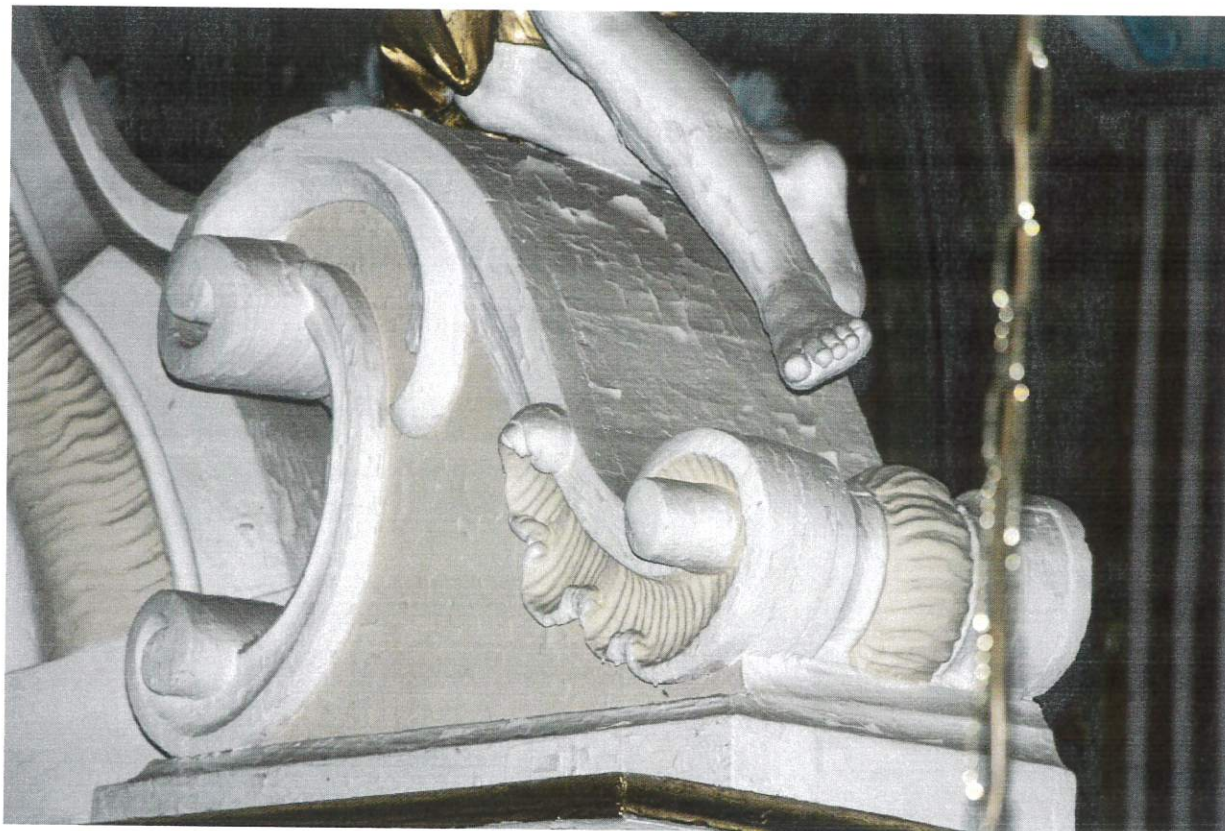
Fot.18. Stan przed konserwacją.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.19. Stan przed konserwacją.

**OŁTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.20. Stan przed konserwacją.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.21. Stan przed konserwacją.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARIII
W WIERZCHOWICACH**

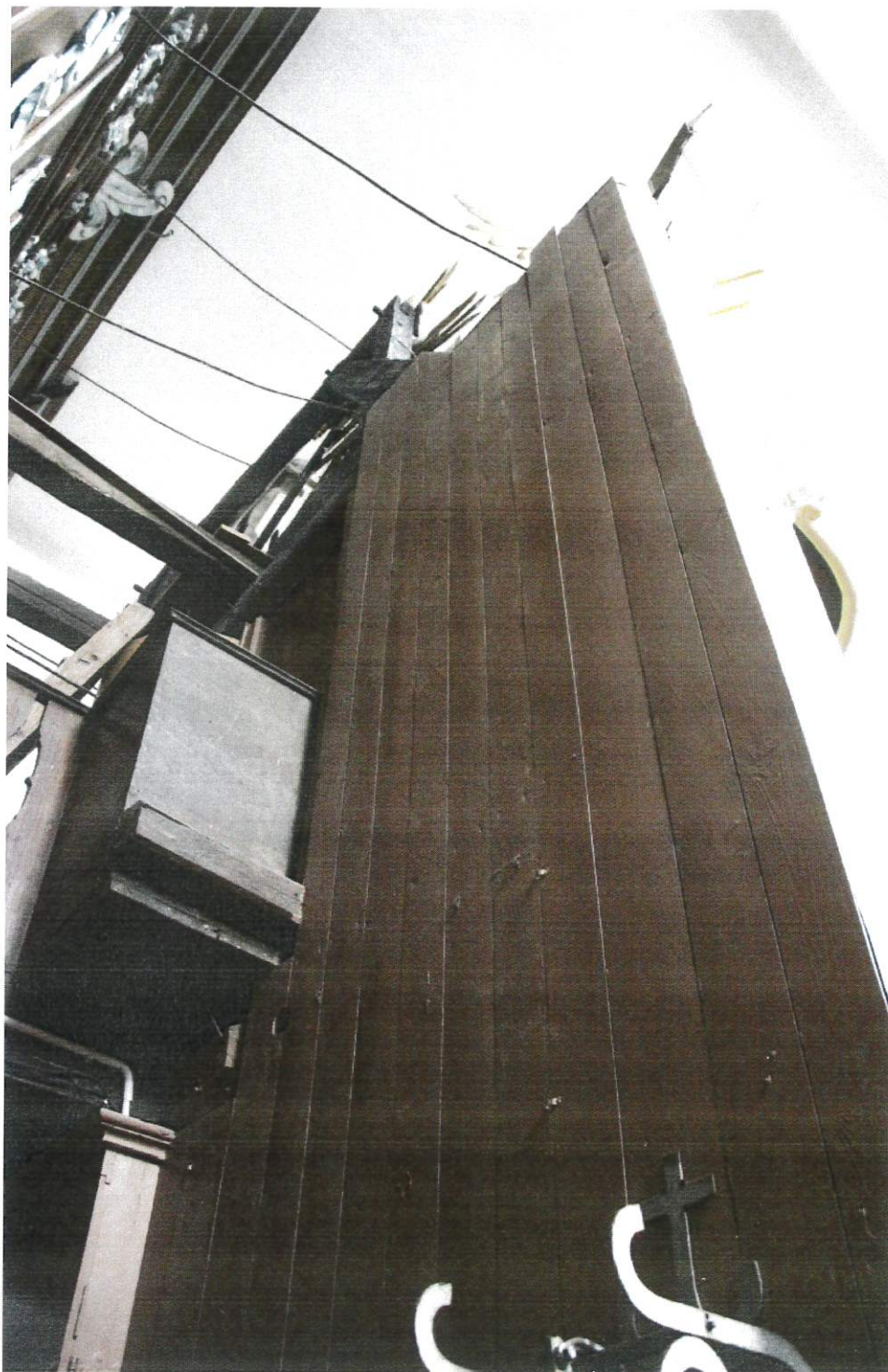
Fot.22. Stan przed konserwacją.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARIII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.23. Stan przed konserwacją – tył ołtarza.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.24. Stan przed konserwacją – tył ołtarza.

**OLTARZ GŁÓWNY (1780 R.)
Z KOŚCIOŁA PW. NARODZENIA NAJŚWIĘTSZEJ MARII
W WIERZCHOWICACH**

Fot.25. Stan przed konserwacją – tył ołtarza.